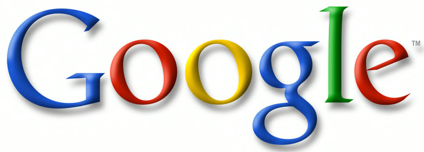

[illegible] Sas Przyczynek do poezyi Polsko-Łacińsk

PRZYCZYNEK

DO

POEZYI POLSKO-ŁACIŃSKIEJ

XVI WIEKU.

NAPISAŁ

MARCIN SAS.

W KRAKOWIE.
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ.
1893.

Osobne odbicie z Tomu XVIII Rozpraw Wydziału filologicznego
Akademii Umiejętności w Krakowie.

W Krakowie, 1893. — Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem A. M. Kosterkiewicza.

PRZYCZYNEK
do poezyi polsko-łacińskiej XVI wieku.

Napisał

Marcin Sas.

W I tomie Archiwum komisyi historycznej [1]) czytamy na stron. 1—87. „*Stanislai Górski Contiones in maximo totius Poloniae conventu apud Leopolim de republica habitae A. D. MDXXXVII*“, które wydał dr. Wojciech Kętrzyński. W „Przedmowie“ (str. 1—19) wspomina wydawcą o rękopisie biblioteki pana Michała Szczanieckiego w Nawrze pod Chełmżą w Prusiech zachodnich. Rękopis ten, oznaczony l. 4, pochodzi zdaniem dra Kętrzyńskiego z pierwszej połowy XVII wieku. Z wyjątkiem kilku kart jest on cały pisany jedną i tą samą ręką i to, jak sądzi dr. Kętrzyński, ręką Jerzego Tomickiego, obywatela ziemi rawskiej.

Rękopis ten oprócz wielu artykułów prozaicznych, odnoszących się do historyi, zawiera na kartach 22—34, 78—81, 83, 135, 204 i 205 liczne utwory poetyczne. O utworach poetycznych dr. Kętrzyński nie wspomina; zwrócił mi na nie uwagę dr. Józef Korzeniowski, który zarazem pozwolił mi odpisać je z użyczonego sobie przez właściciela rękopisu.

Utwory te są następujące:

a) następujące wiersze Krzyckiego (Cr.), które podaję według wydania prof. Morawskiego [2]): II. 31, 36, 39 (karta 32), 42 (karta 79), 43 (karta 80 i 81), III. 18 (*In stemma Ioannis Tarnovii*), IV. 47 (karta

[1]) Scriptores rerum Polonicarum. T. IV. Kraków 1878.

[2]) Andreae Cricii Carmina edidit, praefatione instruxit, adnotationibus illustravit Casimirus Morawski. Cracoviae 1888.

32), 68 (karta 81), VII. 13 (karta 79), 24 (karta 83), 29, 30 (karta 33);

b) 2 epigramy Klemensa Janickiego (Ian.), które podaję według wydania lipskiego z r. 1755 [1]): 34, 40 [2]) (karta 33);

c) 3 epigramy Jana Dantyszka (Dant.), które podaję według wydania wrocławskiego z r. 1764 [3]): 3 i 4 epigram na str. 162 i epigram na str. 163 (karta 31);

d) wiersz p. n. „Ebriosi mores" (karta 31), który przedrukowałem z rękopisu suskiego w „Przyczynku do krytyki tekstu Andrzeja Krzyckiego" [4]) na str. 19 pod l. X;

e) 43 poematy, obejmujące razem 503 wiersze, które dotychczas, o ile mi wiadomo, nie były wydane.

Porządek, w jakim następują po sobie powyższe poemały, jest następujący: I—XXXI [5]); Ebriosi mores; Dant. str. 163; Cr. III. 18, IV. 47, II. 31; XXXII; Cr. II. 39, 36, VII. 29, 30; Ian. 40, 34; XXXIII; Dant. str. 162; XXXIV (karta 22—34), XXXV, XXXVI; Cr. VII. 13; XXXVII; Cr. II. 42, 43, IV. 68 (karta 78—81), VII. 24 (karta 83); XXXVIII—XL (karta 135), XLI—XLIII (karta 204 i 205).

Nazwisk autorów rękopis nie podaje wcale; autorstwo poematów, przytoczonych powyżej pod *a*), *b*) i *c*), dało się oznaczyć według wydań.

Przystąpmy do opracowania poszczególnych poematów.

a) Poezye Krzyckiego poprzedza w tym rękopisie „Andreae Cricii vita" (karta 22). Życiorys ten zgadza się prawie dosłownie z życiorysem, napisanym przez Stanisława Górskiego, a przedrukowanym w wydaniu prof. Morawskiego na str. XXXVII; sięga jednak tylko do słów „... primatum tenuit" (wiersz 8 w wyd. prof. Morawskiego). Ponieważ jednak ma stanowić całość, przeto po słowach „... scuto deferunt" (w. 3) dodano w nim: „non amplis quidem fortunis, at animus ipsi generosus acreque ingenium et in dignoscendis rebus exactum iudicium".

---

[1]) Clementis Ianitii Poloni, poetae laureati, Poemata, in unum libellum collecta et ob insignem raritatem ac praestantiam denuo excusa curante Io. Ehrenfried Boehmio. Lipsiae 1755.

[2]) Przez epigram 40 rozumiem „Aenigma" i „Solutio" (str. 126).

[3]) Ioannis de Curiis Dantisci, episc. olim Varmiens., Poemata et Hymni e bibliotheca Zalusciana. Recensuit, prooemium adiecit Ioannes Gottlob Boehmius, historiogr. Sax., hist. prof. Lips., past. Arc. Vratislaviae 1764.

[4]) Przyczynek do krytyki tekstu Andrzeja Krzyckiego. W Krakowie 1891. Osobne odbicie z VII. tomu Archiwum dla dziejów literatury i oświaty w Polsce. Nakładem Akademii Umiejętności.

[5]) Liczby rzymskie oznaczają poematy niewydane, które poniżej podaję w całości.

Po życiorysie następuje list Andrzeja Krzyckiego do Piotra Tomickiego (karta 22). Jest to ten sam list, który czytamy w wydaniu prof. Morawskiego na str. 4 i 5. Z waryantów, jakie rękopis do tego listu podaje, zasługują na uwagę następujące:

We w. 11—13 czytamy: „Nosti enim, quam arrideant Musae perpetuo *casta* et *superciliosa*, interdum pruriant et pungant" zamiast „Nosti enim, quam arrideant Musae perpetuo *caste* et *superciliose*, interdum pruriant et pungant". Lekcya wydania razi wyrazem *superciliose,* którego w łacinie nie spotykamy; nadto daje myśl nie bardzo stosowną. Lekcya rękopisu daje również myśl niestosowną, lecz naprowadza na bardzo stosowną konjekturę: „Nosti enim, quam arrideant Musae perpetuo *castae* et *superciliosae*, interdum pruriant et pungant". (Wiesz bowiem, że Muzy, które przecież są ustawicznie czyste i poważne, uśmiechają się, a niekiedy nawet są wesołe i dokuczają). Zamiana *ae* na *a* jest w tym rękopisie dość częsta, jak to zobaczymy niżej.

We w. 20 czytamy dobrze hypotheseos zamiast hypothesios.

Wartość rękopisu dla krytyki tekstu Andrzeja Krzyckiego jest dość nieznaczna. Pomijając oczywiste błędy, których ten rękopis zawiera dość znaczną liczbę, podam poniżej tylko te lekcye, które mogą mieć dla krytyki pewne znaczenie. Waryanty obojętne zestawiam tylko, nie dołączając żadnych uwag. W poniższem zestawieniu na pierwszem miejscu kładę lekcye rękopisu, na drugiem lekcye wydania prof. Morawskiego.

Cr. II. 31, w. 2: *Sculptaque* Phidiaco *saxa* magisterio — zamiast
Saxaque Phidiaco *sculpta* magisterio.

II. 36, w. 1: et qui zamiast qui et.

Wiersza 3 i 4 w rękopisie brak.

II. 39, w. 1: hic zamiast haec — stosowniej;
w. 4: inde zamiast unde.

II. 42 (2), w. 8: *Illa* dabat numeros et dabat illa modos — zamiast
Ille dabat numeros et dabat illa modos.

Lekcya wydania jest błędna; powinno być *Illa* (scil. Minerva), jak to wskazuje przeciwstawienie we w. 9: At rursus... Phoebus. Tok myśli jest następujący: Niegdyś Minerwa lubiła Feba i Muzy; ona dawała rytm, ona melodyę; Feb zaś znowu, ufny w tak potężne bóstwo, śpiewał pieśni godne swej pani.

Wierszy: „Ne, regina, putes . . . .
. . . . sic mihi Pallas eris" w rękopisie brak.

II. 43, w. 17: *Hoc felix capiendus eram* qui captus ab ista zamiast
Sic capiendus eram hoc felix qui captus ab ista.

III. 18, w. 2: *Quo* dux Romanae clarior urbis erat — zamiast
Qui dux Romanae clarior urbis erat.

Lekcya wydania jest niestosowna, nie jasny jest bowiem comparativus clarior. Sądzę, że należy wziąć za podstawę lekcyę rękopisu i czytać:

Quo (scil. Iulio) dux Romanae *haud* clarior urbis erat.

IV. 47, w. 3: mille zamiast cuncta;
w. 5: summis et honoribus auctus — zamiast
summoque evectus honore;
w. 7: Et vendit Christum, *retro* quem nomine portat zamiast
Et vendit Christum, quem nomine portat.

Lekcya rękopisów, na których prof. Morawski oparł swe wydanie, jest błędna pod względem metrycznym; to też prof. Morawski zaproponował tu konjekturę:

Et vendit Christum, *vendit* quem nomine portat — lub
Et vendit *Iesum* Christum, quem nomine portat.

Lekcya rękopisu nawrzańskiego czyni wszelką konjekturę zbyteczną.

IV. 68, w. 1: Latalscius, zamiast Latalicius — stosowniej;
w. 4: Divi *Sismundi* nobile regis opus — zamiast
Divi *Sigismundi* nobile regis opus.

Lekcya wydania jest błędna pod względem metrycznym (Divī zamiast Divĭ); lekcya rękopisu jest dobra.

w. 7: Nec satis *hoc;* tabulis correptus cereus *iisdem* —
zamiast Nec satis *est;* tabulis correptus cereus *eisdem.*

Lekcya wydania *eisdem* jest błędna pod względem metrycznym; należy czytać *isdem*, biorąc za podstawę lekcyę rękopisu *iisdem;* podobnie czytamy często dis, choć rękopisy podają diis.

VII. 13, w. 3: Te sine Dis *merito* numquam *donantur* honores —
zamiast Te sine Dis *meriti* numquam *bene dantur* honores;
w. 9: Tu *iuvenis mulces agrestia* corda puellae — zamiast
Tu *iuveni saevae demulces* corda puellae;
w. 11: Atque ut testantur *rectorum corda* virorum — zamiast
Atque ut, testantur *doctorum scripta* virorum.

VII. 29, w. 2: Dic uni atque uno tempore qui *fuerint* — zamiast
Dic uni atque uno tempore qui *fuerant.*

Lekcya wydania jest błędna pod względem gramatycznym, gdyż podaje indicat. w pytaniu zawisłem; błąd ten usuwa lekcya rękopisu.

b) Co do wspomnianych wyżej epigramów Janickiego rękopis nawrzański nie przynosi nic nowego.

c) Z przytoczonych wyżej epigramów Dantyszka dwa pierwsze podane są w rękopisie pod jednym napisem „Hospes“, drugi nosi napis

„Aulica servitus“. Z odmiennych lekcyi następujące zasługują na uwagę:

Aul. servitus, w. 1: Qui *puero atque seni aut mulieri servit* in aula — zamiast Qui *servit pueri, senis et mulieris* in aula.

Obydwie lekcye są o tyle niepoprawne, że mierzą błędnie wyraz muliĕri, względnie muliĕris zamiast mulièri, względnie mulieris.

w. 9: *Si sapis, ah tribus his semper* servire caveto — zamiast
Qui sapies igitur, tribus his servire caveto;

w. 10: Sic zamiast Si, o czem por. mój „Przyczynek do krytyki tekstu Andrzeja Krzyckiego“, str. 13.

d) Co do poematu „Ebriosi mores“ podaje rękopis nawrzański następujące uwagi godne waryanty:

w. 3: Disputat hic *mille*, per compita cursitat ille — zamiast
Disputat hic, *villae* per compita cursitat ille.

Lekcya rękopisu suskiego *(villae)* jest niestosowna, gdyż razi wyrażeniem „villae compita“, a nadto caesura semiquinaria nie jest w niej poparta przestankiem logicznym, co ma miejsce we wszystkich wierszach tego poematu. Lekcya rękopisu nawrzańskiego (*mille* = bardzo wiele) jest dobra; przedłużenie ostatniej zgłoski wyrazu mille pod wpływem arzy da się usprawiedliwić cezurą główną i przestankiem logicznym.

w. 5: Hic Decium iactat socium *fervendoque* mactat — zamiast
Hic Decium iactat socium *feriendoque* mactat.

Lekcya rękopisu nawrzańskiego *(fervendoque)* jest stosowniejsza.

e) Niedrukowane dotychczas poematy, znajdujące się w rękopisie nawrzańskim, są następujące:

I.

Ad ambitiosum Ilum.

(karta 22 i 23).

Sollicitus, mox sis an episcopus, Ile, futurus,
Fati consulto quaeris ab astrologo.
Ille negat; non, inquit, eris, spemque abstulit omnem;
Vox aures graviter perculit, Ile, tuas.
Astrologum non, Ile, tuos sed corrige mores;
Consulito vitam tu magis, Ile, tuam:
Inde scies, cinctura tuos sit an infula crines.

I. w. 5. Constr.: Non astrologum, sed tuos, Ile, mores corrige.

Debetur raris pontificale caput;
Debetur iustis, doctis, prudentibus; illis
Debetur, quorum crimine vita vacat,
*[At non versu]*tis, non *[per]*cussoribus, Ile,
Non cupidis et qui iurgia litis amant.
Pontificale pedum non stringit inhospita dextra,
Non inconcessi dextra ministra thori;
Non udo cingit fumantia tempora Baccho
Halantesque comas pontificalis apex.
Noli indignari astrologo, quin aure benigna
Illa cape, astrologus quae tibi cunque refert.
De vita querere, Ile, tua et de moribus, Ile;
Iuste de astrologo nil potes, Ile, queri.
Rettulit astrologus, quae volvere viderat astra;
Astrorum nutus vox fuit astrologi.
Venturi gnaro scelus est non credere caelo;
Irasci iustis vatibus, Ile, nefas.
Astra aliter vis, Ile, loqui, vis, Ile, referre
Astrologos aliter, vixeris, Ile, aliter.

II.

Epitaphium Lutheri.

(karta 23).

Quaeris Lutherum, modo qui tumulatus in urna.
Non est hic, illum regia Ditis habet.
Nam ventrem illius nequiit terra ista tenere:
Mole sua tractus decidit in Stygiam
Estque ibi submersus, non quivit namque natare
Nec tenuere ullae pondera ventris aquae.

---

w. 8. *caput* oznacza tu widocznie godność; w klasycznej łacinie wyraz ten nie ma tego znaczenia. Stosowniej byłoby *pedum*.

w. 11. Wiersz ten, rozpoczynający kartę 23, jest w rękopisie zalany atramentem tak, że tylko niektóre litery pozostały. Lukę, którą starałem się wypełnić, oznaczyłem nawiasem. To samo znaczenie mają nawiasy i w kilku innych miejscach poniżej.

w. 14. *Non* scil. stringit.

II. w. 1. *tumulatus* scil. est.

w. 4. *Stygiam* scil. aquam.

Tot, Luthere, tibi malus hic incommoda venter
Portavit, quot vix enumerare queas.
Post tot damna miser prae vas[*perde*]ri[*s*]i[*niquum*],
Namque resurgentes ultimus inter e[*ris*].
O ventrem, quem ferre nequit nec terra nec Orcus!
Debueras corvis esca, Luthere, dari.

III.

In eundem.

(karta 23).

Ne possis mortem malefidi, Saxo, Lutheri
Scribere, foeda illum sustulit ebrietas.
Non efflasse animam, non emisisse Lutherum,
Dicere sed possis evomuisse animam.

IV.

Aulico observanda.

(karta 23 i 24).

Si vis esse inter domini dilectus amores,
Te tenere appellet, te vocet *Alesium*,
Te ditet licet unum et te omnes inter honoret,
Ori vis escas inserat ille tuo,
Esse tui domini vis omnia: frater, amicus,
Deliciae esse tui vis *dominus* domini;
Qualem vult dominus, te finge per omnia talem.
Si non, qualem vult, tu quoque talis eris,
Ad domini ingenium ingenium te flectere oportet
Et facere illius omnia ad ingenium.

---

w. 9. *prae* z accus. jest nader rzadkie, n. p. Petr. 39, 12; 46, 1. — Przez *vas* należy tu rozumieć brzuch.

III. w. 1. Luter pochodził z Eisleben w prowincyi Saxonii.

w. 3 i 4. Constr.: possis dicere Lutherum non efflasse, non emisisse animam, sed evomuisse animam.

IV. w. 2. Przed *te tenere*.... należy uzupełnić: *si vis*, (*ut*.).... — Co znaczy *Alesium*, nie wiem.

w. 6. We wyrazie *dominus* tkwi widocznie jakiś błąd.

Arma placent, loquere Hannibalem: placet alea, pernox
 Lude: placent domino pocula plena, bibe.
Quae facit ille licet nec more aut legibus ullis,
 Ipsa haec tu, tamquam sint sacrosancta, proba;
[Quae negat ille], neg*[a et i]*uri contraria iura:
 Vox tua ab illius pendeat arbitrio.
Quos amat ille, colas *magno et* digneris honore;
 Illos, quos odit, oderis ipse magis.
Eius ama arbitrio, arbitrio simul oderis eius,
 Haec placeant, domino quae placuere tuo.
Seria vis tractare iocos vel ludicra tracta
 Sis contra carus, cum placuere ioci.
Grata Venus domino et parvus sine veste Cupido,
 Sit tibi grata Venus et sine veste puer.
Cum ridet, ride: cum maeret, tristior esto:
 Cum gaudet, salta; dum dolet ille, geme.
Cum clamat et tota violentior intonat aula,
 Ad quemcumque furor pertinet ille, treme.
Fulminat horrendum et saevo te dissecat ore,
 Pallidulus, tremulus, quae libet ista, feras.
Sunt dominorum irae iustae iniustaeve ferendae,
 Quas, si causa deest, quae facit, aura facit.
Irasci dominis sine re et ratione licere
 Ius vetus est; dominis, quod libuit, licuit.
Dehinc si te laeto aspiciat post nubila vultu,
 Hoc debet magni muneris esse loco.
Haec studia, hi mores, modus est hic usque sequendus,
 Ius vis in dominum si quod habere tuum.

---

w. 17. Rękopis ma błędnie *et magno* zamiast *magno et*.

w. 21 i 22. Wiersze te są widocznie popsute.

w. 24. We wyrazie *Venus* jest ostatnia zgłoska przedłużona pod wpływem arzy podobnie w wyrazie *odit* w w. 18.

w. 27. Wyraz *clamat* jest błędnie mierzony (clāmat zamiast clămat).

w. 28. Rękopis ma błędnie *Et* zamiast *Ad*.

w. 30. *quaelibet ista* scil sunt.

w. 32. *deest* tworzy w poezyi klasycznej zawsze jednę tylko zgłoskę (dest); tu tworzy błędnie dwie zgłoski.

V.

De servitute aulica.

(karta 24).

Multa ferenda tibi, misera qui vivis in aula;
    Sed nequit, *et si quis* ferreus, illa pati.
Cum tibi grata quies, currendum *[est; c]*urre*[re cum vis]*,
    Pigra tibi longum longa ferenda *[dies]*.
Forte sedere placet, standum est; vis stare, sedendum,
    Vivendum alterius corporis arbitrio.
Obrepsit somnus defessosque occupat artus,
    Surge, queas, aut non: nox vigilanda tibi est.
Incubat acris hiems, *ruit aut late* imbriferum ver,
    Importunum opus est ingrediaris iter.
Esuries, perferre nequis ieiunia longe,
    Accipies primas sole cadente dapes.
Cum sities siccoque arescent gutture fauces,
    Vix erit ulla tibi quae levet unda sitim.
Non, cum tu esuries comedes, sed cum esurit ille,
    Cui tua libertas servit et arbitrium.
Ad domini stomachum stomachum te flectere oportet,
    Cum comedit, comedas; dum bibit ille, bibas.
Sit domini sitis atque fames tua semper oportet;
    Esurit, esurias; cum sitit ille, siti.
Carcer debuerat, non aulica vita vocari
    Hic, ubi captivo vivitur arbitrio.

VI.

Aulam fugiendam.

(karta 24 i 25).

Si nec palpari potes *et non* fallere, si nec
    Fingere, si non et dissimulare potes,

V. w. 2. Rękopis ma błęduie *aequamvis* zamiast *et si quis*. Po *ferreus* należy uzupełnić *sit*.

w. 4. *diem pigram ferre* znaczy tu widocznie „znosić dzień bezczynny“ t. j. „spędzać dzień na bezczynności“.

w. 6. Rękopis ma błędnie *est* po *Vivendum*. — *Corpus* znaczy tu widocznie „osoba“.

w. 9. Rękopis ma błędnie *late ruit aut* zamiast *ruit aut late*.

VI. w. 1. Rękopis ma *et nec*; poprawiłem na *et non* = *nec*; por. w. 2 non et = nec.

Si *nescis ore hoc*, diversum pectore ferre
Induere et vultus, quos videt aula, novos,
Si nescis suadere tuo malefacta tyranno,
Quod iuvat, hoc non, quod convenit, illud agas,
S[*i nescis t*]en[*ebr*]as [*luc*]em lucemque tenebras
Dicere Riphaeas atque calere nives,
Aestivos frigere dies, cum Syrius ardet,
Tergoque ingentes flumina *ferre* rotas,
Pro domini *arbitrio* si nescis flectere cuncta,
Si bene non aliter et bene cantet olor,
Si hoc nescis, aulam fugias, Alberte, dolosam.
Simplicibus non est utilis aula viris.

VII.

In aulicum.

(karta 25).

Pastorem cum te appellas, facis, aulice, recte;
Pascis enim, at scurras, aulice, scorta, canes.

VIII.

De vita beata et secura.

(karta 25).

Tutari possum si a frigore corpus et aestu,
Urat nec me aestas, dura nec urat hiems
Suppetat et facilis victus brevis urna levetque
Mensa brevisque famem mensa brevisque sitim,
Vivere si possum paribus iucundus amicis,

---

w. 3. Rękopis ma *Si non ore hoc nescis*; poprawiłem na *Si nescis ore hoc.*

w. 4. Po wyrazie *et* rękopis dodaje błędnie *pectus.*

w. 6. Constr.: (Si) agas non hoc, quod iuvat, (sed) illud, quod convenit.

w. 10. Rękopis ma błędnie *ferra* zamiast *ferre.*

w. 11. Rękopis ma *arbitriis;* poprawiłem ten niezwykły plur. na *arbitrio.*

w. 12. Wiersz ten jest widocznie błędny.

VIII. w. 3 i 4. Constr.: (si)que brevis urna mensaque brevis levet famem (brevisque urna) mensaque brevis (levet) sitim.

w. 5. *paribus iucundus amicis* = będąc miłym równym przyjaciołom.

Exeat e socia nulla querela domo,
Paula loquor vitae, sed sunt satis, *esse* beatae.
His ego maiores non puto divitias.
Ita mihi satis esse puto, nimis esse *quod* ultra.
Non peto plus: satis est, quod satis esse potest.

IX.

Ad claudum monachum.

(**karta** 25).

Exisse e mundo hac te, Postume *[constat]*in *[hora]*.
Confecisti ingens tam cito claudus itĕr.

X.

Epitaphium.

(**karta** 25).

Risi, ploro; fui, non sum; studui, requiesco;
Lusi, non ludo; cecini, mutesco, nutrivi
Corpus, alo vermes; vigilavi, dormio; dixi
„Salve“, dico „vale“; rapui, rapior; superavi,
Vincor; certavi, pace utor. Iure ego vixi,
Iure igitur morior; non obsto, obstare solebam.
Terra fui quondam, rursus sum terra; nihil sum.
Terra caduca, vale; vermes, salvete. Recumbo.

XI.

A l i u d.

(**karta** 25).

Occubui, mortalis eram; post fata relinquo
Sed quae post me olim fama perennis *erit*.

w. 7. Jako podmiot do *Paula esse* należy uzupełnić ea = to, o czém wyżej była mowa. Rękopis ma *esto*; poprawiłem na *esse*.

w. 9. Constr.: (id), quod ultra (scil. est), (puto) nimis esse. Rękopis ma *quid;* poprawiłem na *quod*.

X. w. 2. We wyrazie *nutrivi* tkwi błąd metryczny (*nŭtrivi* zamiast *nūtrivi*).

XI. w. 1 i 2. Constr.: sed post fata relinquo post me (famam), quae fama olim perennis erit. Rękopis ma *erat* zamiast *erit*.

Vixi patriae. Volui, potui, feci
Honesta, utilia, iusta. His defunctus
Nostrorum exemplo hic quiesco.

XII.

Ad Linum.

(karta 25 i 26).

Sollicitus quid de furto, Line, consulis astra.
    Monstrabunt — frustra consulis — astra nihil,
Si nescis furtum, de quo te consulit Aulus.
    Nuper, *cum* factum est, nubilus aer erat:
S*[u]*b*[duxere oculis]* as*[tror]*um nubila furem
    Nec poterant furvas astra videre manus.
Non dicent, quem non *videre*. *Quid* aspicis astra?
    Fur, astra aspicias si bene, liber erit.

XIII.

In indifferentem Hylam.

(karta 26).

Nec bonus es nec pravus, Hyla; sine fraude doloque
    Vivis nec prodest vita nocetve tua.
Sic tua nec caelum nec Tartara vita meretur.
    Dic mihi, quo tandem mortuus ibis, Hyla.

XIV.

In Gallum.

(karta 26).

Gallus eras, Deciane; manum genitalibus affer,
    Fies sic capo, qui modo Gallus eras.

XII. w. 4. Rękopis ma *tum* zamiast *cum*. Wyraz *aer* jest błędnie mierzony *aër* (*aĕr* zamiast *aēr*).

w. 7. Rękopis ma błędnie *videt. Ecquid*; poprawiłem na *videre. Quid.*

XIV. w. 1. manum alicui rei afferre = targnąć się na co.

XV.

In ebriosos.

(karta 26).

Post tantas mensas repetitaque pocula Bacchi
Non homines credas, pocula crede loqui.

XVI.

In Plancum.

(karta 26).

Cum natura pedes tales tibi, Plance, dedisset,
Uno te voluit, Plance, sedere loco;
Tu curris, saltas et equo sublime maiori
Pervolitas, uno nescius esse loco.
Deturbaris equo et mediis laceratus in ag*[ris]*
Emoreris; vire*[s n]*unc — opus — ede tuas,
Nunc, quod natura possis, contrarius ede:
Te natura negat, Plance, valere, vale.

XVII.

Ad Porembium[1]).

(karta 26).

Sis licet et iustus pius et sis, Petre Porembi,
Iustitiaque aeques es pietate polos,

XVI. w. 3. Wyraz *maiori* jest błędnie mierzony (*măiori* zamiast *māiori*).

w. 7. Jeżeli wiersz ten nie jest zepsuty, natenczas należy go tak tłómaczyć: Teraz okaż (ede) je (scil. siły), sprzeciwiając się (contrarius) temu, co możesz z natury t. j. sprzeciwiając się naturze.

[1]) Piotr Porębski, probosz oświecimski, kanonik i oficyał kapituły krakowskiej, sekretarz królowej węgierskiej Izabeli, urodził się około r. 1500, umarł w roku 1564. W »Katalogu biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. Przez ks. Ludwika Łętowskiego. T. III. W Krakowie 1852« czytamy na str. 475, że kanonikiem kapituły krakowskiej został w r. 1557. Data ta jest błędna, gdyż z »Acta historica, res gestas Poloniae illustrantia. T. I. Andreae Zebrzydowski Epistolarum libros continens. Cracoviae 1878« dowiadujemy się, że już w r. 1546 był kanonikiem kapituły krakowskiej (str. 10, Nr. 24), a w r. 1551 został przez biskupa Andrzeja Zebrzydowskiego zamianowany oficyałem tejże kapituły (str. 307, Nr. 598).

Pontificum heu frustra bifidos sperabis honores;
Prensabit crines nulla tiara tuos.
Nam si etiam Paulo similis rapiaris ad astra
Ictam nec laedat vipera pressa manum,
Non, si calcatum pedibus gradiare per aequor,
Iussa ferat plantae *si* et maris unda tuae,
Non, si vel fidens iaculere per aëra montes
Et verbo ponas dimoveasque loco,
Si et mortalis adhuc templis sis dignus et aris,
Inde hodie spes est nulla petenda tibi.
Hoc saeclo, his annis aliud maris aequor arandum est.
Non hoc, quo tendis, te, Petre, ducit iter.
Illa secanda via est nostris bene cognita. Quod non
Religione petis, ambitione pete:
Extemplo cinget tibi bifida tempora mitra;
Magnus praesul eris, si ambitiosus eris.

XVIII.

De Istulae [1]) inundatione.

(karta 26 i 27).

Sarmata, conquereris, quod damnum acceperis ingens,
Istuleae latae dum populantur aquae.
Desin*[e iam q]*u*[estus van]*o*[s]*. Quod fas fuit annos
Omnes, cur uno non licuisset aquae.

XIX.

De Hyla superstitioso.

(karta 27).

Observabat, Hylas, qui caelum rebus agendis
Cuique Deus praeter sidera nullus erat,

XVII, w. 7. *Non* odnosi się do zdania głównego we w. 12, gdzie jednak skutkiem dłuższej przerwy powtórzono przeczenie (*nulla*). Tak samo rzecz się ma z wyrazem *Non* we w. 9.

w. 8. W rękopisie brak wyrazu *si* po *plantae*.

[1]) Istula = Wisła.

Non prodire domo, non aut *inducere* vestes
Ille novas, non aut *exuere* ille novas,
Nil non consulto moliri audereve caelo,
Ut res hoc nimium posceret, ausus Hylas.
Non — credo — nec minxit Hylas, nec — credo — pepedit,
Nec, nisi suasissent astra, cacavit Hylas.
Unum inconsultis faciebat saepius astris:
His inconsultis nam futuebat Hylas.
Hinc natos — nemo contemnat sidera — nullos
Legitimos, multos liquit at ille nothos.

XX.

In nobilem.

(karta 27).

Nobilis es quare? Nomen quia desinit illos
In fines, in quos nomina nobilium.
Cur non plebeius? Quia pectus non *patet* illos
Ad casus, ad quos pectora nobilium.
Haec tua nobilitas, hac te ratione putasti
Ignavum multis antetulisse bonis.
Quid mihi si referas invicti nomen Achillis,
Si mores et, quae cetera, plebis habes.
Pompei Magni nomen tibi scilicet aptes.
Sed mihi Dametas vel Meliboeus eris.

XXI.

In astrologos.

(karta 27).

Nescio, qui solem facitis praedicere nobis,
Cum vultum terris occulit ille suis.

XIX. w. 3. Rękopis ma *incedere* zamiast *inducere*.

w. 4. Rękopis ma *induere;* poprawiłem na *exuere.*

w. 6. *Ut*, concessivum; *ausus* scil. est.

w. 7. Wyraz *Non* jest tu użyty pleonastycznie i zapowiada niejako z góry, że nastąpią myśli przeczące.

XX. w. 3. *Cur non plebeius* scil. es? Rękopis ma *facit* zamiast *patet.*

w. 3 i 4. Odpowiedź: „Quia pectus... nobilium“ należy zozumieć ironicznie.

w. 6. Rękopis ma *Ignavus;* poprawiłem na *Ignavum*. Jako przedmiot do *antetulisse* należy uzupełnić *te* (putasti te ignavum antetulisse te multis bonis).

w. 8. *quae cetera* scil. sunt.

XXI. w. 1. *qui* = w jaki sposób.

Deinde mihil horum, quidquid praedicitis, usquam est
Cunctaque sunt illo, quo ante fuere, loco.
Mendacem facere, astrologi, iam parcite solem,
Nam, si mendacem Iuppiter esse sciat,
Perturbet *totum* exosus mendacia *caelum:*
Per vos ne aeternas ibimus in tenebras.

XXII.

De ambitione.

(karta 27).

Ambitio primus gradus est, si quaeris honores,
Ambitioque sequens, ultimus ambitio.
Sed si festinas properasque attingere metam,
Ut capias cito, da munera vel numera.

XXIII.

Laus Polonorum.

(karta 27).

Est Teuton torvus, Scytha barbarus, Hungarus exlex,
Trux Moscus, Valachus pectora saeva gerit,
In medio resident mitissima corda, Poloni,
Quos spinas inter dixeris esse rosas.

XXIV.

In ebrium Gellium.

(karta 27 i 28).

Inter caupones *cauponae* fixus in ore
Quinque cadis haustis Gellius occubuit.
Stu*[lti, quid]* tum*[ulo de]*f*[u]*nctum inferre paratis?
Hic tumuletur, ubi maluit ille mori.

---

w. 6. Jako podmiot do *mendacem esse* należy uzupełnić se (scil. Iovem).
w. 7. Rękopis ma błędnie *toto caelo*; poprawiłem na *totum caelum*.
w. 8. *ne* = zaiste.
XXII. w. 4. numera scil. pecuniam = zapłać.
XXIV. w. 1. Rękopis ma błędnie *caupona;* poprawiłem na *cauponae*.

XXV.

Aenigma fornacis.

(karta 28).

Gentibus optatus media inter frigora nascor.
Ore parens patulo me concipit edit et alvo,
Centum uteris distincta alvoque illaesa superstes.
Non fert longa novem mater fastidia menses:
Angustis horae spatiis conceptus in auras
Prodeo sublimis consurgensque undique pello
Vitae hostem, succedo loco reddoque salutem
Omnibus optatam et tenui solacia plebi.
Me populi patresque colunt regesque superbi.
Plebs tenuis mihi se et natos debere fatetur.
Vita brevis: septem vivo longaevus in horas;
Est totum vixisse diem longissima vita.

XXVI.

In Tibullum vomitorem.

(karta 28).

Fercula post centum post haustaque pocula mille
Omnia sub caenae fine, Tibulle, vomis.
Mensa dedit, mensae reddis. Reprehendere factum
Quisnam ausit? Reddis cuique, Tibulle, suum.

XXVII.

De podagra.

(karta 28).

Cur immortalem medici fecere podagram?
In promptu morbus quod locupletis erat.

XXV. w. 3. Wiersz ten jest widocznie popsuty.

w. 7. *succedo loco* scil. eius t. j. *vitae hostis*, frigoris.

XXVI. w. 4. Rękopis ma *Quisquam*; poprawiłem na *Quisnam*.

XXVII. w. 2. Rękopis ma *est* po *promptu*. Constr.: Quod in promptu erat morbus locupletis. (Ponieważ lekarze mieli na pogotowiu chorobę bogacza, z którego mogli ciągnąć zyski).

XXVIII.

In Aulum, brevi ex Italia reversum.

(karta 28).

Qui ob studia Italiam nuper celer, Aule, petisti,
Ecce redis visa protinus Italia
Tam cito, tam propere, te ut non abiisse putarim,
Aule, sed in villa forte fuisse tua.
Pileolum sed cum video, vix vertice summo
Stans nuda et linquens palliolum genua
Ocreolasque pares tenui certare papyro,
Itala praeterea verba sonare duo
Nunc ita, nunc contra *miseros et nescio quales*
Garrire et verbum de Seniore vetus,
Sufficiunt haec; praeterea nil, Aule, requiro.
Nil scis, sed quod eras, sat scio, in Italia.

XXIX.

Invectio in praesulem quendam.

(karta 28—30).

Dixisti ante pedum nuper sacramque tiaram,
Qualis, si *te* sors evehat, esse velis:
In plebem largus tenuem lateque profusus
Summa sacerdotum *et* cura futura tua
Templorumque sacris cultus ne debitus aris

XXVIII. w. 6. *palliolum linquens nuda genua* = płaszcz, pozostawiający kolana gołymi t. j. płaszcz, sięgający tylko do kolan.

w. 7. Wyrazu *ocreola* nie znajdujemy w klasycznej łacinie; jest tylko *ocrea* = nagolennik. Constr.: cum video ocreolas pares (= równe, jednakowe) certare (= idą o lepsze) tenui papyro.

w. 8 i 10. Constr.: praeterea (cum video te) sonare (= wygłaszasz) duo Itala verba .... et garrire verbum.

w. 9. Druga połowa tego wiersza jest popsuta.

w. 10. *verbum de Seniore* jest to znane włoskie Signore.

XXIX. w. 2. Po *si* dodałem *te*.

w. 3. Do *largus* i *profusus* należy uzupełnić z następującego wiersza futurus eras.

w. 4. Rękopis ma *ut;* poprawiłem na *et*. — *futura* scil. erat.

Sit neglectus, eat ne pietasve retro,
In desertores tu religionis acerbus,
Subsidium fidei grande futurus eras.
Extremo — *quid* non tunc pollicitatus — ab orbe
Accersendus erat theologus inde sacer,
Sanctaque qui doceat Romanae oracula sedis
Et qui clamosum non sinat esse forum.
„Theologus hinc illincve boni consultus et aequi
Complebit mensas, turba diserba, meas.
Non mea, dicebas, aliud quam grande sonabit
Mensa sophos, caelum dignaque verba Deo.
Multus ibi *Moses*, ibi caelo gratus Aaron,
Dicta ibi caelicolae cetera turba patris".
Pulchra Dei eloquia et regni promissa perennis.
„Haec primas inter prima futura dapes,
Supremas haec inter erunt, haec propter *obire*
Promptam hospes retrahet pocula saepe *manum*".
Audiit omnipotens et vobis annuit ultro:
Protinus en capiti iuncta tiara tuo est.
Extulit ut fortuna solo solioque locavit
Teque auxit multis largior imperiis,
Cessit consilium vetus et promissa tulerunt
Irrita praecipites subter inane Noti.
Mens alia est, quam nuper erat; diversa probantur,
Consilia haud eadem, quae modo dicta, placent.

---

w. 5 i 6. Zdania celowe *ne... sit neglectus* i *ne... eat* są zawisłe od *cura futura* scil. erat (w. 4) i stoją na równi z *sacerdotum*. Zwracam uwagę na błąd co do następstwa czasów w tych zdaniach celowych (futura scil. erat, ne... sit neglectus, eat ne).

w. 9. Rękopis ma *quos;* poprawiłem na *quid*. — *pollicitatus* scil. es.

w. 10. Wyraz *theologus* należy czytać przez synicezę. — *Inde* = następnie.

w. 11. *que* correlativnm do *Et* we w. 12.

w. 17. Rękopis ma *Moyses*; poprawiłem ze względów metrycznych na *Moses*.. — *Multus* scil. erit.

w. 18. *Dicta* scil. erit.

w. 19. *promissa* scil. sunt a te.

w. 20. *futura* scil. sunt.

w. 21. Rękopis ma *abire*; poprawiłem na *obire*.

w. 22. Rękopis ma *Prompta... manu*; poprawiłem na *Promptam... manum*. Constr.: propter haec hospes saepe retrahet manum promptam obire pocula. Zwrot *pocula obire* przypomina cycerońskie cenas obire.

Indulgere magis genio te et Sardanapalos
Vivere, quam Paulos Hilariosve decet.
Ingentem cratera manu plenosque trientes
Sustentare *leve* est, biblia sacra grave.
Una voluptatis cura est: Venus, alea, venter.
Cura, has si demat quis tibi, nulla tua est.
Plebs neglecta iacet peritura fameque sitique
Te et queritur faciles sic habuisse Deos.
Nulla sacerdotum, templorum nulla sacrorum
Cura tibi est, nullus religionis amor.
Cum pietate tibi nihil est, nil numina curas,
Nil homines; *[aequ]*um fasque nefasque putas.
Nemo sacros, reddunt tibi quos altaria, census
Attingat, decimas nemo negetve tuas.
Turbet sacra licet divosque exturbet Olympo
Et neget in caelo, si volet ipse, Deos,
Nil res illa tua est, nil demum talia tangunt
Te, salvi census sint decimaeque tibi.
Scilicet extremo accerses — fas credere — ab orbe,
Qui populos doceant erudiantve tuos,
Pronus sis quibus — aetherium speramus ob ipsum —
Iactatae et quae sit ancora fida ratis,
Quae caelo via stelligero, quae gloria divum
Vanasque has, quis tam sollicitamur, opes.
Sic — reor — occiduus poscenti mittet Iberus,
Qui canones doceat scitaque sancta patrum
Et verbo feriat lites dirimatque potenti,
Lex ut ubique sonet, pax ut ubique sonet.

---

w. 31 i 32. Wiersze te są widocznie niewykończone lub popsute.

w. 34. Po wyrazie *sustentare* dodałem *leve*. Wyrazu *biblium* w klasycznej łacinie nie znajdujemy; jest on utworzony według greckiego βιβλίον.

w. 36. *has* scil. curas.

w. 40. Rękopis ma *Curae*; poprawiłem na *Cura*.

w. 43. *census* oznacza tu widocznie dochody kościelne, taksy.

w. 45. Rękopis ma *Turbat* zamiast *Turbet*. Jako podmiot do *Turbet... exturbet et neget* należy uzupełnić quicunque z poprzedzającego *Nemo*.

w. 51. Wiersz ten jest popsuty.

w. 52. Wyraz *sit* jest tu mierzony długo, co jest pewną niepoprawnością metryczną.

w. 54. *Vanasque has opes* scil. esse; acc. cum inf. zawisły od *doceant erudiantve* 50). .w —(*quis* = quibus.

Haec ubi vana tuis nec convenientia curis,
Praesul, consiliis et minus apta tuis,
Tu potius scurras ultra Garamantas et Indos
Quaesieris largus ridiculasque feras.
Haec magis optatis palmis cupis esse duabus,
Ut servit thalamos Astyanacta tuos.
Graios vina tibi, quam libros, mittere malis;
Hi somnos adimunt, praesul, at illa vocant.
Non sacra, non divum cultus tua gloria, praesul,
Est molles inter vivere delicias,
Fundere vina cadis mensasque onerare coronis
Et, bibat aut abeat, sollicitare Iovem,
Pocula post mensasque leves ductare choreas
Et quidquid *Cuvos* non sinit esse graves.
Ceu seges in campis media ac stent pocula mensa,
Illud grande tuum cernere delicium
Fumantemque dies totos noctesque culinam
Mille auctam — res o luxuriosa — coquis.
Ingentem si quis pateram celeri hauserit haustu,
Huic pulchrum ob facinus rura beata dabis.
Prandia longa paras, seras visura lucernas,
Poculaque invita multa trahenda manu.
Auroram canae videre fugaciaque astra,
Discrimen nullum noxve diesve facit.
Inter convivas et plenis pocula mensis
Distentus Baccho laetus ovansque iaces.
„Huc, Lenaee, veni", clamas; hoc plurimus hospes
Auctorem sequitur, ebria turba suum.
Alta ferit clamor laquearia, tecta resultant
Et reddunt voces atria pulsa *suas*.
Ignarus rerum ingentem putet esse tabernam

---

w. 59 i 60. *vana... nec convenientia... et apta* scil. fuerunt.

w. 63 i 64. Wiersze te są widocznie popsute.

w 68. *Est* scil. gloria.

w. 70. Przed *bibat aut abeat* należy uzupełnić ut.

w. 72. Wyraz *Cuvos* jest niejasny.

w. 73. Constr.: Ac (= I) pocula stent (= niechaj stoja) media mensa ceu seges in campis.

w. 75. Rękopis ma *Fumantesque* zamiast *Fumantemque*.

w. 88. Rękopis ma *suos* zamiast *suas*.

Aut Baccho solvi debita vota patri.
O Petros, Paulos, caelestia numina, patres!
Talia *vestrae* olim monstra tulere dapes.
Gaudete in caelis et successoribus istis
Pro meritis caeli prima parate *loca*.
„Bacche, veni", ingeminat praesul meus, „ite, ministri,
Ferte citi calices, porgite vina manu.
Gaudia distulerit nemo, tu Caecuba funde,
Raetica tu, Rhodios proferat ille cados".
Defessos sol urget equos, ruit Oceano nox
Tu magis atque magis fundere vina iubes.
„Bacche", iterum ingeminas, praesul, late atria Bacchum
Ampla ferunt, late Bacchus ubique sonat.
Sermo dehinc posito, paullum clamore resurgit
De vinis, quae sint anteponenda quibus,
Graecane Romanis, an, quae fert Pannonis ora,
Illis, quae Phoebus torruit occiduus.
Hic Thasias laudat vites, Marroadas alter
Et *laudes* nectit cella Falerna suas.
Mille illic vini discrimina, mille sapores
Multaque, quae magnus nesciit Hippocrates.
Epotare queant una quot pocula mensa,
Quisque refert, hic quot vina, quot ille bibat.
Pocula post centum invicto se stare cerebro
Iactat hic et pedibus sistere posse suis.
Nomina potorum veterum memorantur et *aevi*
Illorum numero se annumerare iuvat.
Hos sonitura sophos fuerant tua prandia, praesul?
Dic mihi, nunc caelum dignaque verba Deo,
Dic, ubi nunc *Moses*, ubi caelo gratus Aaron,
Lecta ubi caelicolae cetera turba patris.
Theologus hinc illincve boni consultus et aequi
Complevit mensas, turba diserta, tuas?

---

w. 92. Rękopis ma *vestra* zamiast *vestrae*.
w. 94. Rękopis ma *locum*; poprawiłem na *loca*.
w. 107. Co znaczy *Marroadas*, nie wiem.
w. 108. Rękopis ma *laudet* zamiast *laudes*.
w. 115. We wyrazie *aevi* tkwi błąd.
w. 119. Rękopis ma *Moises*; poprawiłem na *Moses* ze względów metrycznych.

At leno hinc illincve, domus decoctor avitae,
    Caedibus insignis turba et adulteriis.
Sancta fefellisti divorum numina, mendax,
    Atque hominum pulsat iusta querela Deos.
Nil praestas dicta; aut mitramque pedumque relinque.
    Iratos homines senseris atque deos.

XXX.

Vivendum modice.

(karta 30 i 31).

Si nec Tithoni longam superare senectam
    Nec Pylios fas est exsuperare dies,
Vivere non semper vitaeve evadere metas
    Humana nulli conditione licet,
Quod superest, nos naturae momenta sequamur
    Et placeant *parca* pocula sumpta manu
Et mensae non immensae. Servire necesse est
    Sic ventri et stomacho sic licet *atque* gulae,
Ut bene sit nobis. Naturam quisque sequatur,
    Qui vivit *modice*, vivere vult modice.

XXXI.

Ad culinam.

(karta 31).

Ingredere esuriens, satur hinc egressus abibis.
    Haec parcas nescit larga culina manus.

---

w. 123. Rękopis ma *Et*; poprawiłem na *At*. *At leno* scil. complevit mensas tuas.

XXX. w. 3. Constr.: (Si) non (fas est) semper vivere.

w. 5. Quod (scil. vitae) superest = Przez to życie, które nam pozostaje, t. j., które mamy.

w. 6. Rękopis ma *parta* zamiast *parca*.

w. 8. Rękopis ma *utque* zamiast *atque*. Wyraz *licet* jest tu dodany niepotrzebnie, zdaje się, że dla wypełnienia miary.

w. 10. Rękopis ma *vivit medice* zamiast *vivit modice*. Przed *vivere* należy powtórzyć qui

XXXII.

In opificem sacelli [1]).

(karta 32).

Ut cunctorum hominum Sismundum fama loquatur,
Virtute et meritis praestitit ipse suis.
Illius laudes ne marmora muta silerent,
Effecere tuae, Bartholomaeae, manus.

XXXIII.

P r o p h e t i a.

(karta 33 i 34).

Imperium, fasces, *C factus*, pompa, triumphus,
Quae fuerant, penitus Q veniente cadent
Et mare per totum consurgent horrida bella,
Qualia Carthago Roma nec ipsa tulit,
Multaque victores victorum praeda sequetur
Non erit et captis turba perempta minor.
Ista tamen non stabunt *omni tempore,* namque
P sanctum veniam, tempora sancta dabit.
Sed prius hoc nostro tantus fundetur in orbe
Sanguis, quod tantum Troia nec ipsa dedit.

---

1) Jest tu mowa o kaplicy Zygmuntowskiej w katedrze krakowskiej. Budowy jej dokonał z polecenia króla Zygmunta I. Włoch Bartolomeo Berecci z Florencyi w latach 1517—1520. Zob. „Bartolomeo Berecci, architekt kaplicy Zygmuntowskiej, † 1537. Skreślił Wł. Łuszczkiewicz. Kraków 1879". W wydaniu prof. Morawskiego czytamy 2 epigramy Krzyckiego, dotyczące tej kaplicy: II. 31 i 32 (str. 79 i 80).

XXXII. w. 2. Wyraz *praestare* ma tu niezwykłe znaczenie „dokazać".

XXXIII. w. 1. Wyrazy *C factus* są niejasne. Na brzegu rękopisu czytamy obok tego wiersza wyraz *Carnispernium.* Co on znaczy, niewiem; zdaje się, że to będzie jakaś potrawa z mięsa.

w. 2. Przy tym wierszu czytamy na brzegu rękopisu wyraz Quadragesima, który objaśnia znaczenie litery *Q* w tekście. Quadragesima = wielki post.

w. 3—6. Na brzegu rękopisu czytamy do tych wierszy bardzo stosowne objaśnienie: Piscatura

w. 7. Po *stabunt* wypadł w rękopisie wyraz *omni* lub *longo.* Rękopis ma błędnie *corpore* zamiast *tempore.*

w. 8. *P sanctum* = Pascha, jak świadczy dopisek na brzegu rękopisu.

w. 10. We wyrazach *quod tantum* tkwi błąd.

Inde revertenti fuerant quae pristina saecla
Dicetur: „valeat", qui valet atque potest.

XXXIV.

De bello contra Turcas.

(karta 34).

De bello contra Turcas, vis scire, Polone,
Quale capessendum sit tibi consilium.
Si tria conventu statuas: longe, cito, tarde,
Res tua tunc poterit publica tuta fore.
Longe sterne Getam lecto cito milite; tarde
Subiecta Scythia Turcica regna pete.

XXXV.

Alterius arbitrio non est bibendum.

(karta 78).

Arbitrio alterius qui sumit pocula, potus
Arbitrio alterius cogitur ire domum.

XXXVI.

De ambitione.

(karta 78 i 79).

Quae non stat dictis, gens illa simillima vento est,
Qui flat ab Eoo, qui flat ab occiduo
Quique flat a septem, stringens sua iura, trione
Quique flat a medio, qua calet ora, die.
Diversis tamen haud ullus flat ventus ab oris
Contentusque suo quilibet orbe venit.
In ventis haec cum fiant, homo vanus eodem
Ore — nefas — cur non flat quoque semper idem,
Cur regione suas voces non mittit ab una?

---

w. 11 i 12. Constr.: Inde (= Następnie) revertenti (saeclo eius modi), quae (= jakie) fuerant pristina saecla, dicetur: „valeat" (ab eo), qui...

XXXIV. w. 5 i 6. Przez *Geta* i *Scythia* rozumieć należy Tatarów.

Quaeque ait, haec aiat; quae negat, illa neget;
Quod amat, illud amet quodque oderit, oderit illud;
Semper frons, animi ianua, monstret idem.
Ambitiosa sed hos monitus non audiet aula
Quique vafra rebus consulit arte suis.
Fingit, cum quaerit census, cum quaerit honores,
Veraque sensa tenet pectore clausa suo
Et, quem nemo bonus *mice cassa* comparet, illi
Blanditur, si se forte iuvare potest.
Cui non palpatur, cui non se subicit? Illum,
Qui sibi praestat opem, numinis instar habet.
Prensat eum supplex, quem ne unius aestimat assis.
Hic Deus est illi, quisquis adesse potest.
Cum facit haec et se facies transformat in omnes
Atque suos vultus cogit in officio,
Quam procul ambusti distant a Gadibus Indi,
Corde procul ficto non minus ora sonant
Atque suo fallax tacito cum pectore volvit,
Illius a vano cum fluit ore melos.
Corde, cor, arcanos sensus sine lingua loquatur,
Te sine post iussis serviet illa suis.
Quod nunc tempus amat, nobis quod expedit, unum
Nunc nobis facere *id* convenit atque loqui.
Nunc fero personam, nunc ficta persono lingua,
Dum venit in casses praeda petita meos,
Quam nactus fatisque usus melioribus, edam,
Hactenus abstrusum quod fuit, ingenium.
Nil tunc lingua sibi, nil os, frons arroget; unum
Cordis solius tunc erit imperium.
Cum caput attollam caelo cristasque superbas,
Prodibunt mores, qui latuere, mei
Contemnamque, instar quos numinis ante colebam.

XXXVI. w. 17. Wyrazy *mice cassa* są błędne.

w. 21. *ne unius* scil. quidem.

w. 27. Zdaje się, że wiersz ten jest błędny, brak bowiem biernika do *volvit*, a nadto nie mówi się *cum pectore volvere*, lecz in pectore, sub pectore lub pectore volvere. Proponuję: Atque suo *tacito fallacia* pectore volvit.

w. 29 i 30. Wiersze te są błędne.

w. 31. Wyraz *quod* jest błędnie mierzony (*quōd* zamiast *quŏd*).

w. 32. Po *facere* dodałem *id* ze względu na myśl i miarę.

Vix homo erit mihi, qui ceu Deus ante fuit.
Fingere qui nescit, qui dissimulare veretur
In frontemque suam non habet imperium,
Ille procul, procul ille vafra discedat ab aula;
Impensam atque oleum perdere ni quis amat.

XXXVII.

In Lithvanum (*sic!*) Patricium [1]).

(karta 79).

Ut pius Aeneas humeris succedere iussum
Fumanti Troiae sustulit ante patrem,
Sic nunc te, Tulli, multa caligine mersum
Eripuit tenebris Patricius, tenebris.
Ergo quod Anchises Aeneae debuit, hoc tu
Patricio debes, maxime Marce, meo.

XXXVIII.

In evectionem Stanislai Karnkovii [1]) ad archiepiscopatum Gnesnen. quidam ex poetis lusit.

(karta 135).

Stemma Dei mitem Karnkovius agnum
Fert; idem simili de grege *pascit* oves.

---

[1]) Andrzej Patrycy Nidecki urodził się r. 1522 w Oświecimie w Galicyi; roku 1565 został archidiakonem wileńskim, r. 1581 kanonikiem krakowskim, r. 1584 biskupem wendeńskim w Inflantach; umarł r. 1587. Był to znakomity filolog polski; pracował szczególniej nad Cyceronem; oto szereg jego prac w tym kierunku: 1) Fragmentorum M. Tullii Ciceronis tomi IV. Cum Andr. Patricii adnotationibus. Venetiis, apud Iordanum Zilet. 1561; drugie wydanie wyszło w r. 1565 pod napisem: „M. Tullii Ciceronis fragmentorum libri IV cum Andreae Patricii Striceconis adnotationibus. Omnia ex eiusdem secunda editione. Venetiis, ex officina Stellae Iordani Zileti"; 2) Andr. Patricii Nidecici notae in duas M. Tullii Ciceronis orationes (I. pro C. Rabirio Postumo, II. pro M. Marcello). Ad Pe. Miscovium, episc. Cracovien. Cracoviae, in officina Lazari. Anno 1583; 3) Andr. Patricii Nidecici notae in duas M. Tullii Ciceronis orationes (I. pro Q. Ligario, II. pro rege Deiotaro). Ad Ioan. Zamoscium, regni cancell. Cracoviae, in officina Lazari. Anno 1583.

XXXVII. w. 2. *ante* = olim.

[1]) Stanisław Karnkowski herbu Junosza urodził się 10 maja r. 1525; r. 1559 został kanonikiem gnieźnieńskim, r. 1560 kanonikiem krakowskim, r. 1567 biskupem kujawskim, a 3 lutego r. 1582 arcybiskupem gnieźnieńskim; umarł w Łowiczu 8 czerwca r. 1603. Herb Junosza przedstawia barana białego z rogami w polu czerwonem.

XXXVIII. w. 2. Rękopis ma *pascet;* poprawiłem na *pascit.*

Nam videt errantes si quas procul ire, reducit
    Et iubet in Christi pascua ferre pedem
Infestosque lupos caulis ut arceat audax,
    Aut alia est peior noxia si qua fera,
Non dubitat dulcis discrimen adire salutis
    Pro grege. Pastorem hunc dixeris esse suum.

XXXIX.

In idem stemma eiusdem alius lusit.

(karta 135).

Sum mitis, nemo timeat mea cornua iustus.
    Illa *bonis* non sunt, sunt metuenda malis.
Fronte petit sontes parcitque insontibus agnus.
    Hanc iubeo legem stemmatis esse mei.

XL.

In eundem agnum, stemma Karnkovii, alius lusit.

(karta 135).

Illa gregis pestis, rictu metuendus et ungue
    Agnos terrebat Martius ante lupus.
Quod non fert aetas! Agnus te praesule victor
    Saevos, Karnkovi, territat ore lupos.

XLI.

Stanislaum Gomolinscium [1]) pro assequendo episcopatu Chelmen. commendat cardinali Montalto Sigismundus [2]) rex.

(karta 204 i 205).

Taurum olim omnipotens, hiemem propellat ut acrem,
    Donavit nato frigore sub medio.

XXXIX. w. 2. Rękopis ma *bovis* zamiast *bonis*.

[1]) Stanisław Gomoliński herbu Jelita r. 1587 został biskupem kamienieckim, r. 1591 biskupem chełmskim, r. 1600 biskup. łuckim; umarł r. 1604. Herb Jelita przedstawia trzy kopie, ułożone na kształt gwiazdy w czerwonem polu; ponad nimi znajduje się chełm, nad którym widać pół kozła wyskakującego z rogami. Dlaczego jednak w poematach XLI—XLIII jest mowa o wole zamiast o koźle, tego wyjaśnić nie umiem.

[2]) Sigismundus scil. III.

Frigore sub medio tibi dat, Cracovia, taurum
Omnipotens, ne te tristis adurat hiems.
Defendet, fidei ne te mala frigora laedant
Et ne pars rigeat corporis ulla tui.

XLII.

Fortunata dies; nil dest, Cracovia; iustus
Procurat dominus *sidera*, taurus agros.

XLIII.

Nemo meum, stabulis quem fovi, laedat Iesum;
Cornua, qui laedit, sentiet ille mea.

Chodzi teraz o to, kto jest autorem poematów, wydrukowanych powyżej pod I—XLIII.

Strona zewnętrzna przemawia za autorstwem Krzyckiego, gdyż poematy te poprzedza życiorys Krzyckiego, tudzież jego list do Piotra Tomickiego; nadto pomiędzy tymi poematami znajdujemy kilka poematów, których autorem jest z pewnością Krzycki, a które są pomieszczone w wydaniu prof. Morawskiego. I rzeczywiście niektóre z tych poematów, jak n. p. II. III, XXXII, tak co do formy, jak co do treści mają charakter poezyi Krzyckiego. Niektóre jednak z tych poematów nie wyszły stanowczo z pod pióra Krzyckiego, gdyż się odnoszą do osób, które żyły dopiero po jego śmierci t. j. po r. 1537. Są to: poemat XXXVII, dotyczący Andrzeja Nideckiego, poematy XXXVIII—XL, dotyczące Stanisława Karnkowskiego, tudzież poematy XLI—XLIII, które dotyczą Stanisława Gomolińskiego. Zdaje się także, że poemat XVII Ad Porembium nie jest pióra Krzyckiego. Krzycki mógł wprawdzie znać Piotra Porębskiego, który urodził się około roku 1500, lecz za życia Krzyckiego był Porębski jeszcze za młody, aby się ubiegać o godność biskupią, o czem właśnie jest mowa w poemacie XVII.

Pomiędzy wyżej wydrukowanymi poematami są nadto niektóre takie, których treść nie odpowiada wcale zapatrywaniom Krzyckiego. Są to przedewszystkiem: poemat IV *Aulico observanda*, V *De servitute*

XLI. w. 5. *Defendet* scil. taurus.
XLII. w. 2. Rękopis ma *sidere* zamiast *sidera*.

aulica, VI *Aulam fugiendam*. Poematy te malują wielkie niezadowc nie z dworactwa i dają do poznania, że autorem ich był człowi który dążył do swobody, a nienawidził życia dworskiego, do któr był zniewolony. Taki duch tych poematów nie odpowiada zupeł usposobieniu Krzyckiego, który nie skarżył się nigdy na dworactwo, dworze chętnie przebywał jako kanclerz królowej Barbary, a potem ja sekretarz króla Zygmunta I i przez dwór doszedł do najwyższych g ności w kościele i państwie.

Są natomiast dość silne poszlaki, które wskazują na to, że au rem wspomnianych wyżej poematów (IV—VI) mógł być Jan Kocl nowski. Nasamprzód bowiem duch tych poematów odpowiada zupeł usposobieniu Kochanowskiego, który, jak wiadomo, nie chętnie przel wał na dworze, zawsze tęsknił do swobody i do zupełnej niezależno i po krótkiem pobycie na dworze, zniechęcony życiem dworskiem, u nał się w zacisze wiejskie do Czarnolasu. Powyższy domysł popie nadto ta okoliczność, że poematy te zawierają niektóre myśli, które najdują się w poematach, napisanych z całą pewnością przez Kocl nowskiego. Myśli te są następujące:

Cochan. Elegiarum lib. III. 15. 1—10:

Patria rura colo, nunc, fallax aula, valebis,
Nil promissa equidem magna tua illa moror.
Libertas gemmarum instar mihi et instar arenae est,
Lydius aurifera quam vehit amnis aqua.
Hinc ego nec nutum alterius, nec limina servo,
Infringens duris molle latus foribus.
Nec votis exopto famem incenatus herilem,
Nec cuiquam in turba pugno aperire viam.
Nullius ad leges vitam compono licetque
Tempora mi arbitrio ponere cuncta meo.

~ IV. w. 1, 9, 10:

Si vis esse inter domini dilectus amores,
Ad domini ingenium ingenium te flectere oportet
Et facere illius omnia ad ingenium.

~ V. w. 1, 2, 11—22.

Multa ferenda tibi, misera qui vivis in aula;
Sed nequit, et si quis ferreus, illa pati.
Esuries, perferre nequis ieiunia longe,
Accipies primas sole cadente dapes.
Cum sities siccoque arescent gutture fauces,
Vix erit ulla tibi quae levet unda sitim.

Non cum tu esuries, comedes, sed cum esurit ille,
  Cui tua libertas servit et arbitrium.
Ad domini stomachum stomachum te flectere oportet;
  Cum comedit, comedas; dum bibit ille, bibas.
Sit domini sitis atque fames tua semper oportet;
  Esurit, esurias; cum sitit ille, siti.
Carcer debuerat, non aulica vita vocari
  Hic, ubi captivo vivitur arbitrio.

∾ VI. w. 11, 13:

Pro domini arbitrio si nescis flectere cuncta,
Si hoc nescis, aulam fugias, Alberte, dolosam.

Cochan. Epigrammatum libellus 42, 5—8:

Non didici impuri perversum dogma Gnathonis:
  Aiunt, aio; negant rursus, et ipse nego.
Sed quae cum vero mihi consentire videntur,
  Haec demum affirmo; sin minus, usque nego.

∾ IV. w. 1, 13—16:

Si vis esse inter domini dilectus amores,
Quae facit ille licet nec more aut legibus ullis,
  Ipsa haec tu, tamquam sint sacrosancta, proba;
Quae negat ille, nega et iuri contraria iura:
  Vox tua ab illius pendeat arbitrio.

∾ VI. w. 1—4, 13:

Si nec palpari potes et non fallere, si nec
  Fingere, si non et dissimulare potes,
Si nescis ore hoc, diversum pectore ferre
  Induere et vultus, quos videt aula, novos,
Si hoc nescis, aulam fugias, Alberte, dolosam.

Podobnie poematy: XXXV *Alterius arbitrio non est bibendum,* VIII *De vita beata et secura,* XXX *Vivendum modice,* XXII i XXXVI *De ambitione* nie odpowiadają wcale charakterowi poezyi Krzyckiego; natomiast mają cechy poezyi Kochanowskiego; por. n. p. poemat VIII z *Cochan. Elegiarum lib.* III. 2 i *Carmen macaronicum* w. 125—175.

Również poemat XXV *Aenigma fornacis* przypisałbym raczej Kochanowskiemu, aniżeli Krzyckiemu; liczne zagadki Kochanowskiego czytamy w jego *Epigrammatum libellus* pod l. 92—96.

Jeszcze jeden szczegół zasługuje tu na uwagę. Niektóre z poematów, które powyżej przedrukowałem, są skierowane do osób, noszących zupełnie klasyczne imiona. Imiona te są: Aulus (XII, XXVIII),

Gallus (XIV), Gellius (XXIV), Hylas (XIII, XIX), Ilus (I), Linus (XII). Plancus (XVI), Postumus (IX), Tibullus (XXVI). Są to naturalnie pseudonimy, pod którymi kryją się nazwiska osób współczesnych. Ten sam zwyczaj nazywania osób współczesnych imionami klasycznemi spotykamy u Kochanowskiego w jego Epigrammatum libellus, jak n. p. 8 Ad Callistratum, 16 In Milanionem, 20 i 56 Ad Ibycum, 24 Ad Faustum, 31 De Lyco, 54 Ad Sulpicium, 55 Ad Diodorum, 69 Ad Torquatum, 74 Ad Heliodorum, 88 Ad Laberium, 104 Ad Attalum, 114 De Lycophrone medico, 117 De Hermogene. Niektóre z tych imion są nawet te same, które zachodzą w wyżej przedrukowanych poematach, jak 51 In Postumum, 61 i 96 In Aulum, 108 In Linum. Okoliczność ta naprowadza na domysł, że autorem wspomnianych poematów nie był Krzycki, który nie miał zwyczaju używania podobnych pseudonimów, lecz Kochanowski lub jakiś jego naśladowca.

Z tego, cośmy dotychczas powiedzieli o autorstwie poematów, przedrukowanych powyżej pod I—XLIII, okazuje się po pierwsze, że poematy: XXXVII—XLIII stanowczo, a poematy: I, IV—VI, VIII, IX, XII—XIV, XVI, XVII, XIX, XXII, XXIV—XXVI, XXVIII, XXX, XXXV, XXXVI z wielkiem prawdopodobieństwem nie wyszły z pod pióra Krzyckiego, a powtóre, że poematy: I, IV—VI, VIII, IX, XII—XIV, XVI, XIX, XXII, XXIV—XXVI, XXVIII, XXX, XXXV, XXXVI są prawdopodobnie pióra Jana Kochanowskiego lub kogoś, który go naśladował. Gdyby autorem wymienionych powyżej poematów był rzeczywiście Jan Kochanowski, natenczas należałoby jeszcze wyjaśnić, dlaczego ich poeta nie pomieścił w wydaniu z roku 1584 [1]). Wyjaśnienie byłoby nie trudne: niektórych z tych poematów mógł poeta niemieć pod ręką, niektóre może uważał za niewykończone, a tych, w których gani dworactwo i zabiegi o godności, nie wypadało mu może drukować, aby się komu nie narazić.

[1]) Ioann. Cochanovii Elegiarum libri IV. Eiusdem Foricoenia sive Epigrammatum libellus. Cracoviae 1584.

